בגלל מנשה דלא עבד תשובה א"ר יוחנז כל

האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב מרפה ידיהן

של בעלי תשובה דתני תנא קמיה דר' יוחגן

מנשה עשה תשובה (ל) שלשים ושלש שנים

דכתיב יבן שתים עשרה שנה מנשה במלכו

וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים ויעש

(הרע) [אשרה] כאשר עשה אחאב מלך

ישראל כמה מלך אחאב עשרין ותרתין שנין

מנשה כמה מלך חמשים וחמש דל מינייהו

עשרים ותרתין פשו להו תלתין ותלת א"ר יוחנן

משום רשב"י מאי דכתי' יוישמע אליו יוחתר

לו ויעתר לו מיבעי ליה מלמד שעשה לו

הקב"ה כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו

בתשובה מפני מדת הדין יוא"ר יוחנן משום

רשב"י מאי דכתיב נבראשית ממלכות

יהויקים בן יאשיהו וכתיב יבראשית ממלכת

צדקיה וכי עד האידנא לא הוו מלכי אלא

בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו

לתוהו ובוהו בשביל יהויקים נסתכל בדורו

ונתקררה דעתו בקש הקב"ה להחזיר את

העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של

צדקיה נסתכל בצדקיה ונתקררה דעתו

בצדקיה נמי כתיב זויעש הרע בעיני ה'

שהיה בידו למחות ולא מיחה וא"ר יוחנן

משום רשב"י מאי דכתיב יאיש חכם נשפט

את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת אמר

הקב"ה כעסתי על אחז ונתתיו ביד מלכי

דמשק זיבח וקיטר [לאלהיהם] שנאמר

יויזבה לאלהי דרמשק המכים בו ויאמר

[כי] אלהי מלכי ארם הם מעזרים אותם

להם אזבח ויעזרוני והם היו [לו] להכשילו

ולכל ישראל שחקתי עם אמציה ונתתי מלכי

אדום בידו הביא אלהיהם והשתחוה

להם שנאמר זויהי אחרי (כן) בא אמציה

מהכות את אדומים ויבא את אלהי בני

 בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים מְנַשֶּׁה בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים שנה וְיִיבֵּיש שְנִיוּ בְ*ּלֵב*ְוּ בִּירוּשָׁלֶם וִשֵׁם אִמּוֹ חֵפָּצִי בִּירוּשְׁכָם וְשֵׁם אַמּוּ חָפְצִיּ בָּה: מלכים ב כא א 2. וַיִּתְפַלֵל אַלִיוּ וַיַּעְתֶּר לוֹ וַיִּשְׁמֵע הְּחֹנְּתוּ וַיְשִׁיבָהוּ יְרוּשָׁלֵם וַיְשִׁיבָהוּ יְרוּשָׁלֵם ָּלְמֵלְכוּתוֹ וַיַּדֵע מְנֵשֶׁה כִּי לְמֵלְכוּתוֹ וַיַּדֵע מְנֵשֶׁה כִּי קְמַקְעוּח זַיֵּג בְּיַבּ יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים: דברי הימים ב לג יג

3. בראשית ממלכות יְהוֹיָקִים בָּן יֹאשׁיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּרָה הָיָה הַדְּבָר הַזֶּה מֵאֵת יְיָ לַאמֹר:

ירמיהו כו א בְּרֵאשִׁית מַמְלֶּכֶת צִּדְקָיְּה מָלֶּךְ יְהוּדָה בָּשְׁנָה הָרְבָעִית בַּחֹרֶשׁ הַחֲמִישִׁי אָמֵר אַלִי חֲנִנְיָה בָּן עַזּוּר הָנְבִיא אֲשֶׁר מִגְּבְעוֹן בְּבֵיִת יְיָ לְעֵינֵי הַכּּהְנִים בְּבֵית יְיָ לְעֵינֵי הַכּּהְנִים וָכַל הַעָם לֵאמר: ירמיהו כח א

ירמיהו כח 5. וַיַּעשׁ הָרַע בְּעִינֵי בְּכֹל אֵשִׁר עשׁ בְּכֹל אֲשֶׁר עְשְׂה יְהוֹיָקִים: מלכים ב כד יט

 אִישׁ חְבָם נִשְׁפָּט אֶת
אִישׁ חְבָם נִשְׁפָּט אֶת אִישׁ אֱנִיל וְרְגוֹ וְשְׂחַקּ וְאֵין נְחַת: משלי כט ט משלי כט ט זַרְמָשֶׁקּ קַבְּח לֵאלֹהֵי דַרְמָשֶׁקּ הַמְּבִּים בּוֹ וַיֹּאמֶר בִּי אֱלֹהֵי מַלְכֵי אֲרָם הַם מַעְוָרִים אוֹתָם לָהָם בְּיִבְּיִהְ אֲזַבַּחַ וְיַעְוְרוּנִי וְהֵם הָיוּ לוֹ לְהַכְּשִׁילוֹ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל:

8. וַיְהִי אַחֲרֵי בוֹא אַמִצְיָהוּ מֵהַכּוֹת אֶת אַמִצְיָהוּ מֵהַכּוֹת אֶת אָרוֹמִים וַיָּבֵא אֶת אֱלֹהֵי בְּנֵי שֵׁעִיר וַיַּעֲמִידַם לוֹ לַאלֹהִים וְלִפְנֵיהֶם לַאלֹהִים וְלִפְנֵיהֶם ולפניהם יִשְׁתַּחֲנָה וְלְהֶם יְקַטֵּר:

יַשְתַּוּתְוּתָּה יְלַתֶּטּ יִבּ דברי הימים ב כה יד 9. וַיָּבֹאוּ כֹּל שָׂרֵי מֶלֶךְּרָ. בָּבֶל וַיַּשְׁבוּ בְּשַׁעֵר הַהְּעֶּרְ בָּבֶל שַּׁר אָצֶר סִמְגַּר נְבוּ בַרְגַל שַׂר אָצֶר סִמְגַּר נְבוּ שר סכים רב סריס נרגל שַּוּ יְבָּבּ וַבַ יְּנְ סְבֵּוְ יֵּגְ שַׁר אֶצֶר רַב מָג וְכָל שְׁאֵרִית שָׁרֵי מֶלֶךְ בָּבֻּל:

10. עַל שִּׁרֵה אִישׁ עָצֵל 10. על שְנוּוֹ אָיִשׁ עְצֵּל עָבַרְתִּי וְעַל כָּרֶם אָדְם חֲסַר לֵב: משלי כד ל ויים מלכנו החלו 11. יום מלכנו החלו וו. יום בַּיְבְּבֵּני יְּהֶיֶּלוּ שָּׂרִים חֲמַת מִיְּיִן מְשַׁךְּ יָדוֹ אֶת לצְצִים: הושע ז ה 12. לא ישב בְּקֶרֶב בֵּיתִי לא יכון לנגד עיני:

בִּי לֹא לִפָנָיו חָנֵף יָבוֹא:

וָנֶגַע לא יִקְרַב בְּאָהֱלֶך: 16. בִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לְךְ לִשְׁמָרְךְ בְּכָל דְּרָכֵיףְ:

זייניה. מקום שהחדון תולה כליו: קולבח רעיח (ה). נבל רועה: קולחיה **תלא.** כדו תלה לשם כמו (בראשית כד) כדה דמתרגמינן קולתא. ל"ח קודתיה מקדתו כמו (סוטה דף ט.) מקדה של חרם: לוהנה עלה

כולו קמשונים זה אמון. שהעלה שממית ע"ג המזבח לקמן [ע"ב]: כסו פניו חרולים זה יהויקים. שכסה פניו מאורו של הקב"ה כדאמר לקמן ושםן כלום אנו לריכים אלא לאורו יטול אורו: על שדה איש עלל עברתי זה אחז. ולהכי קרי ליה עלל שחתם את התורה ובטל את העבודה לקמן [שס]: ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה. שקדר אוכרות והרס את המובח ושסן. (ל"ח) חרולים חורטיג"ש: זה לדקיה. שהיה לדיק ונהרס בית המקדש בימיו: משך ידו את לוללים. משך הקב"ה את ידיו מן הלוללים שלא להתקרב אללם: לא יגורך רע. היינו מספרי לשון הרע דכתיב בתריה תאבד דוברי כזב איש דמים וגו' ועוד דכתיב בתריה קרבם הוות קבר פתוח גרונס וגו': שלא סמלא אשתך ספק נדה וכו'. והיינו באהלך באשתך כדאמריים אין אהלו אלא אשהי ובשעה שאדם בא מן הדרך קשה לו כשימלא את אשתו ספק נדה יותר מנדה ודאית שעל ספק הוא מילר וילרו תקפו ואומר טהורה היא ועל חנם אני מונע: עד כאן ברכו אביו. דוד אביו לשלמה בנו. מסתמא לפי ענין הברכות יש לידע סדור ברכותם שכן דרך האב בדברים האלו בספה נדה ובילה"ר ובהרהורים רעים ובבנים ותלמידים שלא יקדיחו תבשילם ברבים אבל אשה אינה נותנת דעת בכך אלא מהמרכת הלב שיש לה מתפללת על בנה שינצל מאבן נגף ומרוחין ושדין לפיכך קח דריש לפי הענין שאלו ברכות ברכתו אמו כי מלאכיו יצוה לך מ"ר. ועוד משום דכתיב כי מלאכיו משמע ליה דסליק ענין אחד דברכה ומכי מלאכיו עד כי בי חשק סליק חד ענין הלכך מוקים

בגלל מנשה דלא עשה חשובה. והמשיכן כולן אחריו: כאשר עשה חותכין הלכות בו דנין שרי בבל דינים שלהם: באחרא דמריה חלא אחאב. דמשמע כשיעור השנים שחטא אחאב במלכו חטא מנשה והיינו כ"ב שנה שחטא בהם כנגד כ"ב שנים שמלך אחאב: פשו להו ל"ג. שעשה תשובה: וישמע אליו ויחתר לו. ומבחוץ כתיב ויעתר לו.

כך שמעתי: **מדת הדין.** היתה מעכבת שלא להקביל פני מנשה בתשובה ועשה ההב"ה מחתרת ברהיע וברחשית ממלכת לדקיה. מ"ט כתיב בהני בראשית יותר מאחריני: וכי עד האידנא לא הוו מלכי. ואי משום תחלת ממלכתו קאמר ה"ל למכתב יהויקים שבקש הקב"ה להחזיר את עולמו לתהו ובהו כמו שהיה מבראשית: כיון שנסמכל בדורו. של יהויקים שהיו לדיקים שעדיין לא גלו החרש רשעים שכל הלדיקים הגלו כבר עם יהויכין: חיש חכם נשפע. זה הקב"ה שנקרא ה' איש מלחמה (שמות טו) איש אויל אלו מלכים שבסמוך אחז ואמליה ורגז ושחק ואין נחת בין שהוא כועם עמהם בין שהוא שוחק עמהם אינן יראין מלפניו ואינם חתים לאו דוקא נקט מר אלא משום דהכי מילי דאינשי כשהוא חכם כשהוא רולה להישפט ולהתווכח עמהן בין שהוא שוחק עליהם בין שהוא כועם עמהן ודורשין הלכות נהפך למושב לנים של שרי מלך בבל: בשער החוך. לשון היו יושבים סנהדרין וכדאמר בעלמא (לעיל דף פו:) ג' בתי דינין היו שם אחד בלשכת הגזית ואחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית:

ופשט ידו וקבלו בלא ידיעת מדת הדין: מאי דכתיב בראשית ממלכות יהויהים בשנה ראשונה למלכותו אלא להכי שני קרא בדיבוריה וכתיב בראשית ללמדך מעשה בראשית היה בימי והמסגר: דורו של לדקיהו. היו לחזור למוטב: בכי ליה למר כו'. אינם יראים מלפניו ואינם חתים לחזור למוטב: מקום שהיו מחתכין בו. חותך והיינו בהר הבית ובעזרה ששם ס קולפיה פלא. כלומר במקום שהיו

. דבדברי הימים שהיה לפנ רשב"י היה כתוב ויחתר לו מעבירין כו' וכן מלינו בירושלמי כו' ע"ש], פד:, ה) סוטה מב. ע"ש, 1) [שבת קמט: חגיגה יב: סוטה מב.], ז) [ברכות נה: ע"ש קל"ע], ה) [ל"ל בך], ט) [נ"מ קו], י) [נס"ל טסף: כגון ישו העולרי], כ) ול"ל אחר ד"ה קולתיהן, ל [ד"ה והנה וד"ה כסו ל"ל אחר ד"ה ועל כרס], מ) [מועד קטן ז:], ג) בד"י אין אהלו אלא אשמו, מ) בס"א: לידע שדוד ברכו.

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה קולבא רעיא. נ"ב ובב"מ פרק הפועלים גרסיען כלבא

לעזי רש"י .[אורטיג"ש [אורטיא"ש]

מוסף רש"י מאי דכתיב בראשית ממלכות כו'. מחי שנח דכתיב ביהויקים ולדקיהו בראשית, לפי שביקש זכנתי בראשית, לפי שביקש הקב״ה להפוך מעשה בראשית בימיהס (ערבין מובין (מובין). באתרא דמריה תלא ליה זייניה. ימד שסיס הגבור רגיל לתלות בו כלי יהגבור רגיר נתנות בו כני זיינו, הנבל הרועה תרמילו תלה, בולז"א בלע"ז (ב"מ פד:). משך ידו. הקב"ה מהיות את לולנים (סומה מב.). לא יגורך רע. לא יגור עמך רע, וגבי מספרי לשון הרע כמיב, דכמיב בההוא פרשתא כי אין בפיהו נכונה וגו' (חח (ב"מ קז.).

דמי לדמי דע"כ ברכו אביו וכו'. מ"ר: שעיר ויעמידם [לו] לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקטר אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בכיי ליה למר דלא ידע חייכי למר' דלא ידע ווי ליה מלמר דלא ידע בין מב לביש יויבאו כל [שרי] מלך בבל (ויבאו) [וישבו] בשער התוך א"ר יוחגן משום רשב"י מקום שמחתכין 13. גם הוא לי לישוגה בו הלכות אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי באתרא דמריה תלא ליה זייניה תמן קולבא רעיא קולתיה תלא (סימן על שדה בתים לא תאונה) אמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב 14. פילא אלקפץ רְשׁנּ יעל שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כולו קמשונים כסו פניו חרולים וגדר אָהָהְלֹּא יְּגְרְךְּרְעִּי אבניו נהרסה על שדה איש עצל עברתי זה אחז ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה והנה עלה כולו 15.לא אָאָהְאִּרְאִרְיִּרְ קמשונים זה אמון כסו פניו חרולים זה יהויקים וגדר אבניו נהרסה זה צדקיהו שנחרב בית המקדש בימיו סואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת לצים כת שקרנים כת חניפים כת מספרי לשון הרע כת לצים דכתיב יימשך ידו את לוצצים כת שקרנים דכתיב ידובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת חניפים דכתיב יכי לא לפניו חנף יבוא כת מספרי לשון הרע דכתיב ייכי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע יצדיק אתה ולא יהיה במגורך רע יואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב יילא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך לא תאונה אליך רעה שלא ישלומ ִ ∘בהן יצר הָרע ונגע לָא יקרב באהלָך ∞שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שתבא מוֹן הדרך ִדבר אחר לא תאונה אליך רעה שלא יבעתוך חלומות רעים והרהורים רעים ונגע לא יקרב באהלך שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים ° עד כאן ברכו אביו מכאן ואילך ברכתו אמו ייכי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך על כפים ישאונך וגו' על שחל ופתן תדרוך וגו' עד כאן ברכתו אמו מכאן ואילך ברכתו שמים